

säga att ta ett helhetsgrepp om Gamla testamentet, men blir oundvikligen väldigt generaliserande. Att antropologin i GT till exempel skulle präglas av en "socialitet" mellan människor samt mellan människor och Gud är en så pass allmänt hållen utsaga att det är svårt att se hur den skulle kunna tjäna som analytiskt koncept när Gamla testamentets texter ska analyseras. Detsamma gäller de tre antropologiska aspekterna "den kroppsliga erfarenheten", "rättfärdighetens etos" och "medvetenheten om ändligheten" (se ovan). Kanske ligger då det stora värdet hos Janowskis bok i just själva frågandet. Det som han menar är antropologins universella fråga – "Vad är människan?" – är också Janowskis egen fråga i mötet med de gammaltestamentliga texterna och de människor om vilka de vittnar. Hans bok är därmed inte bara ett vittnesbörd om en forskargärning utan även om en människas möte med andra människor.

Richard Pleijel, Stockholms universitet

SARA KIPFER OCH JEREMY M. HUTTON (RED.), TILLSAMMANS MED REGINE HUNZIKER-RODEWALD, THOMAS NAUMANN, OCH JOHANNES KLEIN

The Book of Samuel and its Response to Monarchy

BWANT 228; Stuttgart: Kohlhammer, 2021, häftad, 344 sidor,
SEK 852, ISBN 978-3-17-037040-1

Denna noggrant redigerade samlingsvolym, som härrör från ett kollokvium som pågick jämte IOSOT-mötet 2019 i Aberdeen, är tillägnat Walter Dietrich på hans 75-årsdag. Kollokviet är lägligt, så tillvida att det fokuserar på populism, främlingsfientlighet och auktoritarism, vanliga fenomen i vår samtida värld. Volymen inleds med ett kapitel skrivet av de båda huvudredaktörerna Sara Kipfer och Jeremy M. Hutton, som reflekterar över mångfalden av reaktioner till monarkin som ryms i 1–2 Sam. Med de olika artiklarna som grund, vidhåller de att makt, som den framställs i Samuelsböckerna, inte är en abstrakt auktoritet som har blivit given ledarna. I stället är makt en konkret process, där en ledare måste förtjäna sin makt och där den måste bli ratificerad av folket. Samtidigt är inte makt en opersonlig och formell faktor, utan knuten till kungen och hans familj som individer. Vi ser hur det person-

liga är det politiska inte bara i intrigerna mellan Amnon, Tamar och Absalom (Ilse Müllner, "Das Geschlecht der Politik: Familie und Herrschaft in der dynastischen Monarchie") utan även i Davids uppförande. Davids gråt uttrycker inte bara hans personliga sorg utan även hans politiska ambition. Gråt tjänar dessutom som ett medel att väcka Guds medlidande och få honom att agera å den gråtande personens vägnar. Det är dock ett spontant uttryck snarare än en fast, rituell handling (Thomas Naumann, "'Der König weint' – Das öffentliche Weinen des Königs als Mittel politischer Kommunikation in alttestamentlichen Texten").

Många texter i 1–2 Sam problematiserar kunglig makt. Detta ser vi tydligast i Hannas bön i de inledande kapitlen (1 Sam 2) och i psalmen i de avslutande kapitlen (2 Sam 22) där Gud ger makt till de svaga och värnlösa. Sätillvida är inte 1–2 Sam, i dess slutgiltiga form, en apologi för kunglig makt. Snarare utgör böckerna ett viktigt politiskt dokument som reflekterar över makt och maktlöshet. De uttrycker inte bara hoppet om att en kung ska regera över Guds folk, utan även en kritik mot en traditionell syn på kungamakt. All makt är given av Gud (David G. Firth, "Hannah's Prayer as Hope for and Critique of Monarchy").

Samma ambivalenta inställning till makt och hur man skaffar sig den finns även i många nutida samhällen. I en jämförande studie av Samuelsböckernas framställning av makt och hur man ser på makt bland Vhanvendafolket, kan vi uppfatta samma balansgång: makt är något man föds till, men det är också något för vilket man måste kämpa. Vi observerar hur Samuelsböckerna auktoriserar vissa människors makt samtidigt som andra grupper maktanspråk delegitimeras (Hulisani Ramantswana, "Tribal Contentions for the Throne: A Culturally Enthused Suspicious Reading of 1 Samuel 1–8"). Detta intryck, att Gud ger seger till vem han vill, ser vi tydligast i materialet om filistéerna. Till många läsares bestörtning drar sig inte 1–2 Sam för att proklamera hur Gud kan stå på fiendens sida (Regine Hunziker-Rodewald, "Images by and Images of Philistia: Winner and Loser Perspectives in 1 Samuel 5–6").

I senare reception har 1–2 Sam ofta hänvisats till och även används i diskussioner om både makt och maktmissbruk. Detta syns redan på

redaktionsnivå, där de olika redaktionerna av texten reflekterar en skiftande syn på vem som ska ha makten (Hannes Bezzel, "Der 'Saulidische Erbfolgekrieg': Responses to Which Kind of Monarchy?" och Sara Kipfer, "Conquering all the Enemies West, East, South, and North: Envisioning Power in the Books of Samuel and the Ancient Near East").

Vi observerar samma fenomen under andra templets tid, då Samuelsböckerna troligtvis redigerades. Texter läggs till för att modifiera den ursprungliga bilden av maktrelationer (Ian D. Wilson, "Remembering Kingship: Samuel's Contributions to Postmonarchic Culture"). Synen på Davids relation till filistéerna förändras till exempel genom det senare tillägget i 2 Sam 15:19–22, där filistéerna framställs mer positivt (Mahri Leonard-Fleckman, "Ally or Enemy? Politics and Identity Construction in 2 Sam 15:19–22"). Samtidigt förändras bilden av David i och med de olika redaktionella tilläggen. Successivt framställs kungamakt mindre och mindre positivt. De tidigare lagren upprätthåller idén om en kung, till skillnad mot den slutgiltiga, post-exiliska redaktionen som håller kungamakten ensam ansvarig för Judas förstörelse 586 f.Kr. (Johannes Klein, "Dynastiekritische Vorstellungen und das Königtum: Ein Blick auf die Samuelbücher").

Vi ser detta även senare, inte bara hos Machiavelli utan även hos de protestantiska ledarna som Philipp Melancthon och bland senare filosofer som Thomas Hobbes och Baruch Spinoza. Thomas Paine, en amerikansk författare verksam under det amerikanska inbördeskriget, använde sig till exempel av 1 Sam 8 och 10 i sin antiroyalistiska propaganda (Jeremy M. Hutton, "A Pre-Deuteronomistic Narrative Underlying the 'Antimonarchic Narrative' [1 Sam 8; 10*; 12] and Its Reuse in Thomas Paine's *Common Sense*").

Dock är detta bruk inte entydigt. På samma sätt som 1–2 Sam inte predikar en enhetlig syn på makt har senare filosofer, teologer, filosofer, och politiker inte använt sig av dem på ett enhetligt sätt. Snarare har Samuelsböckernas inneboende ambiguitet lett till en mångfald av olika – ofta ömsesidigt motstridiga – tolkningar. Denna tendens härrör delvis från svårigheten att kategorisera böckernas persongalleri som anti-

ngen positiva eller negativa; de påvisar snarare en mycket mänsklig blandning av ont och gott. Porträttet av David själv är oerhört svåröverskådligt och sammansatt, och berättelsen om honom är inte bara en apologi för hans regering utan även samtidigt en kritik av honom som person. Monarkin är en mänsklig institution (Benjamin J. M. Johnson, "An Unapologetic Apology: The David Story as a Complex Response to Monarchy").

Boken avslutas med Walter Dietrichs respons (på både tyska och engelska), där han beskriver de tre huvudmakthavarna i 1–2 Sam. I hans händer blir Samuel den motvillige förespråkaren för kungadömet, Saul blir mannen som kallas till makten men som misslyckas, och David blir kungen som är välsignad trots sina fel. I slutändan framställs kungamakten som problematisk men ofrånkomlig. Denna bild är både attraktiv och anstötlig, och dess komplexitet speglar senare tiders djupa ambivalens gentemot Israels tidiga historia.

Sammantaget är detta en mycket noggrant redigerad volym som ger betydande nytt ljus över 1–2 Sam och dess historiografi. Åtta av artiklarna är skrivna på engelska och fyra på tyska. Varje artikel inleds med ett abstrakt, även detta skrivet på både tyska och engelska, och avslutas med en fullständig bibliografi. Det finns dessutom två index – bibliska referenser och ämnen – men inget författarregister. Denna samlingsvolym kan rekommenderas till alla som är intresserade av Davidberättelsen. Den är dessutom användbar för dem som studerar hur makt framställs, legitimeras men även kritiseras.

Lena-Sofia Tiemeyer, Örebro teologiska högskola

PETER E. LORENZ

A History of Codex Bezae's Text in the Gospel of Mark

Berlin: de Gruyter, 2022, inbunden, 1043 sidor,

SEK 1433, ISBN 978-3-11-074605-1

Peter E. Lorenz har ägnat imponerande 1043 sidor till att undersöka en kontroversiell handskrift vid namn Codex Bezae Cantabrigiensis, som innehåller merparten av de fyra evangelierna och Apostlagärningarna. Den protestantiske reformatorn Theodore Beza tog eller stal hand-